

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Економічний факультет

Кафедра економіки підприємства

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА»**

Виконав: студент 2 курсу денної форми навчання
спеціальності 051 Економіка
освітня програма Економіка підприємства
Нагірняк Валерій Іванович

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Кушнір О.К

Рецензент:

к.е.н., доцент

Свідер О.П.

м. Кам'янець-Подільський
2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА КОНКУРЕНТОСПОМОЖНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1. Сутність та сучасна необхідність економічної інтеграції	7
1.2. Сутність та особливості конкурентоспроможності в діяльності підприємств.....	13
1.3. Узагальнення методів оцінювання рівня конкурентоспроможності на порозі економічної інтеграції	22
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА МЕТОДИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	39
2.1. Загальна характеристика Кам'янець-Подільського електромеханічного заводу.....	39
2.2. Зміни в асортиментів продукції конкурентного підприємств, як наслідок впливу економічної інтеграції	51
2.3. Оцінка конкурентних переваг підприємства в умовах впливу економічної інтеграції	58
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ ІНТЕГРАЦІЄЮ.....	67
3.1. Формулювання конкурентної позиції підприємства та резервів її посилення.....	67
3.2 Оцінка конкурентоспроможності підприємств-конкурентів в умовах впливу економічної інтеграції.....	75
3.3 Удосконалення процесу прийняття рішення щодо економічної інтеграції.....	79
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	90
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність теми. Трансформаційні процеси в українській економіці, наслідки, якими вони супроводжуються, обумовлюють невпинне зростання зацікавленості вчених до підприємництва як сфери реалізації підприємницького потенціалу країни. З одного боку, воно забезпечує відкриття нових джерел вагомих внесків у обсяги валового внутрішнього продукту країни, створення нових робочих місць, а з іншого – є засобом гармонізації соціальних відносин у суспільстві. На цьому тлі важливим завданням власників та менеджменту підприємств є забезпечення динамічного розвитку бізнесу.

Ці майже аксіоматичні твердження повною мірою стосуються підприємств, зона діяльності яких відрізняється особливо значним конкурентним протистоянням. Чинниками, які сприяють його загостренню є: швидкі темпи фізичного та морального зносу виробничого обладнання й технологій, обмеженість ендогенних та екзогенних джерел інвестицій, а також стрімке здороження матеріально-технічних ресурсів, військових дій на сході держави, браком кваліфікованих кадрів перш за все робітничих професій тощо.

Визначити за допомогою відповідного наукового апарату шляхи вирішення зазначених актуальних проблем, запропонувати дієві методи посилення конкурентних позицій вітчизняних товаровиробників продукції з категорії невеликих на внутрішньому та зовнішніх сегментах ринку стало завданням роботи.

Слід відзначити, що окремим аспектам розвитку підприємств присвячено чимало ґрунтовних публікацій. Розробці теоретичних та методологічних питань конкуренції присвячені змістовні труди М. Портера, Р. Фатхутдинова, Й. Шумпетера та інших. У роботах О.Журан, С.Нестеренко, С. Хамініч узагальнено чинники, під впливом яких зміцнюється або навпаки послаблюється конкурентоспроможність підприємств. Дослідженню

теоретичних засад розвитку інтеграційних процесів на виробничих підприємствах, присвячені публікації І.Дибач, О. Замазій, Д.Лук'яненко та інших.

Однак поза увагою більшості вчених залишається визначення сутності та методичних засад майбутнього економічної інтеграції як противаги ринковій стихії, відповіді на виклики глобалізації. Вивчення теоретичних питань та вирішення практичних проблем економічної інтеграції як засобу посилення конкурентоспроможності підприємств складають актуальність теми.

Мета і задачі дослідження. Метою дипломної роботи є розробка теоретико-методичних засад економічної інтеграції та прикладних аспектів підвищення на її підвалинах конкурентоспроможності підприємств. Відповідно до поставленої мети в роботі вирішувалися такі завдання:

- визначити необхідність економічної інтеграції та її сутність;
- уточнити сутність конкурентоспроможності в господарюванні підприємств;
- розкрити особливості методів оцінювання рівня конкурентоспроможності в умовах економічної інтеграції;
- охарактеризувати досліджуване підприємства;
- визначити асортимент продукції досліджуваного підприємства та його конкурентів;
- розрахувати вплив економічної інтеграції на конкурентні переваги підприємства;
- визначити резерви посилення конкурентної позиції підприємства;
- охарактеризувати рівні конкурентоспроможності підприємств-конкурентів в умовах економічної інтеграції;
- покращення процесу управління підприємствами щодо сприйняття економічної інтеграції.

Об'єктом дослідження конкурентоспроможності Кам'янець-Подільського електромеханічного заводу в умовах економічної інтеграції.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних аспектів застосування менеджментом Кам'янець-Подільського електромеханічного заводу економічної інтеграції як способу підвищення конкурентної спроможності.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складають діалектичний метод пізнання соціально-економічних явищ, комплексний підхід до осмислення шляхів посилення ринкових позицій підприємства в умовах поглиблення конкурентного протистояння.

У роботі використані наступні **методи**:

а) історико-економічний – при з'ясуванні поглядів на зміст та місце підприємств у зростанні та розвитку господарських систем;

б) структурно-функціональний – при вивченні передумов застосування економічної інтеграції в підприємницькій сфері;

в) економіко-логічного аналізу – при систематизації видів і форм конкуренції та економічної інтеграції;

г) системного аналізу – при створенні концептуальної моделі економічної інтеграції, узагальненні підходів до її проведення;

д) статистично-економічні – при аналізі розвитку Кам'янець-Подільського електромеханічного заводу;

е) економіко-математичні – при визначенні конкурентної позиції підприємства та окресленні резервів її посилення;

є) графічних побудов – для візуалізації окремих результатів досліджень.

Для вирішення зазначених та інших завдань, обумовлених метою дослідження, використовувалися також методи аналогії, класифікації, типології тощо.

Інформаційною базою досліджень є Закони України; Укази Президента України; нормативні документи Міністерства промислової політики України; звітність Державного комітету статистики України; монографії вітчизняних і зарубіжних учених, публікації у фахових наукових

періодичних виданнях; відомості, розміщені у всесвітній інформаційній мережі Internet, а також звітність досліджуваного підприємства.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні вивчення теоретичних питань по темі доведено до рівня практичних й методичних рекомендацій, які запропоновані для розгляду на Кам'янець-Подільського електромеханічного заводі.

Апробація результатів дослідження. В період дослідження брав участь міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний розвиток та безпека підприємства в умовах неоіндустріального суспільства», яка відбулася в м. Луцьку 25 жовтня 2018 р. і виступив з тезами «Конкурентоспроможність підприємства: методи оцінки, стратегії підвищення».

Структура та обсяг роботи. Робота викладена на 82 сторінках комп'ютерного тексту та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних літературних джерел (78 найменування), містить 22 таблиць, 11 рисунків, 6 формул.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи тему економічної інтеграції як засобу посилення конкурентоспроможності електромеханічного заводу м. Кам'янець-Подільського ми вивчивши наукове підґрунтя і аналізуючи ситуацію різними методами, вивчаючи особливості даного питання на підприємстві і отримавши результати на практиці зробили наступні висновки:

1. Визначен сутність інтеграції, яка виявляє собою переплетіння, взаємопроникнення і зрощування відтворювальних дій суб'єктів господарської діяльності. Інтеграційні угруповання, що роблять на теперішніх підприємствах є наслідком глибокої закономірності у переміні економічних правил і ходів, з ціллю отримання максимального прибутку, збільшення реалізації продукції, товарів та послуг, посилення важливості підприємства та закріплення переваг конкретного підприємства перед іншими однотипними підприємствами

2. Дослідили аналіз літературних джерел, який показує, що не існує єдиного поняття конкурентоспроможності підприємства та продукції. Визначити здатність підприємства в умовах суперництва за уподобання споживачів одержати та утримати конкурентні переваги над бізнес-опонентами шляхом організації оптимальної взаємодії виробництва, маркетингу та менеджменту складає зміст конкурентоспроможності, яка одночасно є метою підприємства. Відмітили, що рух до неї забезпечує досягнення будь-якої іншої цілі, що формулює власник чи уповноважений ним менеджмент. Розкрили глибину взаємопроникнення названих складових, які характеризують здатність підприємства до ефективного ведення конкурентної боротьби.

3. Розкрили перспективи посилення конкурентоспроможності підприємств відкриваються при умові їх звернення до економічної інтеграції. Остання, в даному контексті, представляє собою процес налагодження та підтримання виробничо-технологічних й управлінських зв'язків шляхом

консолідації зацікавлених сторін на основі визначених принципів, що призводить до спільного використання ресурсів, об'єднання капіталів, каналів збуту виробленої продукції для створення сприятливих умов ведення бізнесу та отримання прибутку з урахуванням інтересів і відповідальності кожного з учасників. Проаналізувати методи обрахунків конкурентоспроможності підприємства.

4. Проаналізували загально - економічну характеристику досліджуваного підприємства. Окреслили передумови та визначили цілі, які прагнуть досягти менеджмент підприємства, вдаючись до економічної інтеграції, є підґрунтям для селекції виду взаємодії з потенційним чи наявним бізнес-партнером. Сукупність економічних інтересів учасників інтеграційного процесу, розмах їх господарської діяльності, періодичність та тривалість співробітництва між ними визначають вибір на користь однієї з двох схем консолідації: кооперативної чи корпоративної.

5. Зробили аналіз структури реалізації продукції досліджуваного підприємства, а також підприємств-конкурентів. Проаналізовані зміни в асортиментів продукції конкурентного підприємств, як наслідок впливу економічної інтеграції використовуючи критерії, яким має відповідати оптимальний метод оцінки конкурентної спроможності підприємства, притаманна суперечність. Визначили положення підприємства у ринковій системі координат у співставленні із суперниками; дослідженням показників – індикаторів успіху в ключових сферах господарської діяльності; оцінкою впливу чинників конкурентоспроможності на загальний її рівень та окресленням резервів посилення ринкових позицій.

6. Визначили, що застосування економічної інтеграції з метою підвищення конкурентоспроможності підприємства потребує дотримання визначених умов: добровільності вибору партнера, організаційного проектування спільної діяльності, динамізму розвитку взаємодії, інформаційної відкритості та цільової орієнтації співпраці. Дотримання

зазначених домінант забезпечується послідовним проходженням трьох стадій процесу економічної інтеграції.

7. Проведений аналітичний огляд методики оцінки конкурентоспроможності підприємства, який створює підґрунтя для висновку що: по-перше, вона дозволяє визначити конкурентоспроможність підприємства лише на момент проведення дослідження; по-друге, результати не виявляють резервів підвищення конкурентного статусу оператора ринку; по-третє, зважаючи на специфіку ведення господарської діяльності підприємством, виникають сумніви щодо реальності їх практичного застосування. Менеджмент суб'єкту господарювання потребує використання оперативних методів оцінки, які б дозволили здійснювати її з мінімальними витратами часу та коштів. Тож доцільним виглядає визначення нового підходу до оцінки конкурентоспроможності, який є прийнятним саме для середніх підприємств.

8. Визначена конкурентна позиція підприємства в залежності від місця розташування отриманого значення конкурентоспроможності підприємства, яка може бути ідентифікована. Використали метод бенчмаркінгу, для проведення оцінки конкурентоспроможності підприємств-конкурентів.

9. Проводили безперервного моніторингу процесу економічної інтеграції, а також здійснювали контроль за його результатами, корегували поставлені цілі, завдання та шляхи їх досягнення і вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батрак М. Методи генерації інноваційних ідей як засіб підвищення конкурентоспроможності товарів вітчизняних виробників. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2011. № 1. С. 122.
2. Березін О. В. Економіка підприємства. Київ : Знання, 2009. 390 с.
3. Березін, О. В., Дуда С. Т, Н. Г. Міценко. Управління потенціалом підприємства: навч. посібник . Львів : Магнолія-2006, 2011. 308 с.
4. Білоус О. Мацейко Ю. Конкурентоспроможність у сучасному глобальному світі // *Економічний часопис – XXI*. 2005. С. 7-12.
5. Благун І., Гринів Л. Концептуальні засади формування конкурентної стратегії підприємства. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. 2012. № 3 (15). С. 3–11.
6. Блажевич О.Г. Анализ конкурентоспособности в зарубежных странах URL: // www.nbuv.gov.ua. (дата звернення:29.10.2018).
7. Близнюк С.В, Остапенко А.В. Конкурентний потенціал підприємництва як категорія сучасних економічних досліджень. *Інвестиції: практика та досвід*.2011.№7.С. 41-42.
8. Валентинов В.Л. Вертикальна інтеграція як фактор розвитку міжгалузевих відносин в АПК / В.Л. Валентинов // *Економіка АПК*. – 2003. № 6. С. 26–30.
9. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства: навчальний посібник,2-ге вид. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 488 с.
10. Господарський кодекс України: [офіц. текст]. Київ: Кондор, 2004. 208 с.
11. Гринчуцький В. І., Карапетян Е.Т., Погрішук Б.В.Економіка підприємства: навч. Посібник., Київ: Центр учбової літератури, 2010. 304 с.
12. Грицюк, Е. О. Економіка підприємства: навчальний посібник. Київ : Дакор, 2009. 304 с

13. Гудзь О.Є., Степасюк О.С. Формування та механізм реалізації стратегії управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія „Економіка, аграрний менеджмент, бізнес”* : в 2 ч. Київ: ВЦ НУБіП України, 2011. Вип. 168. ч.1. 370 с. С. 194 – 203.
14. Джур О.Є. Економіка високотехнологічних підприємств: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. /Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ: Арт-Прес, 2010. 319 с.
15. Дибач І.Л. Визначення ефективних форм економічної інтеграції малих підприємств / І.Л. Дибач // *Економічні проблеми розвитку регіону*: тези доп. Міжвуз. наук.-практ. конф., м. Миколаїв, 19–21 квіт. 2006 р. Миколаїв: НУК, 2006. С. 159–164.
16. Дименко Р. Конкурентні стратегії як засіб забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Економіка розвитку*. 2011. № 3 (39).
17. Довбенко В. І., Мельник В. М. Потенціал і розвиток підприємства: навчальний посібник. Львів : Львівська політехніка, 2010. 232 с.
18. Должанський І. Конкурентоспроможність фірми : [навч. посібник] / Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
19. Єгорова І. П. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств: Навч. посіб.- Львів: Магнолія 2006, 2009. 331 с.
20. Економіка підприємств: підручник / Ф. В. Горбонос [і інш.]. Київ. : Знання, 2010. 463 с.
21. Економіка підприємства: навчальний посібник для вищої школи. Львів: Новий Світ - 2000, 2012. 439 с.
22. Економіка промислового підприємства / за ред. Н. М. Тюріної. Львів : Новий світ-2000, 2008. 312 с.

23. Ефективність системи управління підприємством: теоретико-методологічні аспекти та механізми реалізації: монографія / Харків. ін-т фінансів ; за заг. ред. Г. О. Дорошенка. Харків: НТМТ, 2014. 424 с.

24. Жовновач Р. І. Системний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/natural/npkntu_e/2010_18_1/stat.../50.pdf (дата звернення:10.10.2018).

25. Жаліло Я.А..Базилюк Я.Б..Белінська Я.В. .Давиденко С.В. .Комаров В.А. Конкурентоспроможність економіки в умовах глобалізації / Національний ін-т стратегічних досліджень К.: Знання України, 2005. 388с.

26. Журан О.А. Умови формування характеристик конкурентоспроможності підприємств // Дис. к.е.н., Одеса, 2006. с. 178. с.14.

27. Закон України «Про акціонерні товариства» URL: Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. (дата звернення:09.10.2018).

28. Закон України «Про господарські товариства» URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. (дата звернення:09.10.2018).

29. Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2000, N 51-52, ст.447.

30. Закон України «Про захист економічної конкуренції» URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. (дата звернення:09.10.2018).

31. Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 03.03.1998 № 154/98-ВР URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. (дата звернення:09.10.2018).

32. Закон України «Про підприємства в Україні» // Голос України. – 1991. – № 86.

33. Закон України «Про промислово-фінансові групи в Україні» від 21.11.1995 №437/95-ВР URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. (дата звернення:09.10.2018).

34. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності теологічних парків» від 12.01.2006 №3333-IV URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. (дата звернення: 09.10.2018).

35. Замазій О.В. Інтеграція малих підприємств як засіб підвищення їх технологічних можливостей / О.В. Замазій // Вісник Технол. ун-ту Поділля. Економічні науки. 2003. № 6, Ч. 2. С. 226–230.

36. Залуцький І. Р., Цимбалюк В. М., Шевченко С. Г. Планування і діагностика діяльності підприємств: навч. Посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2009. 320 с.

37. Збарський В.К., Місевич М.А. Конкуреноспроможність високотоварних сільськогосподарських підприємств. Київ : ННЦ ІАЕ, 2009. 310 с.

38. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: кредитно-модульний курс: навчальний посібник / за ред. Ю.Г. Козака. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 288 с.

39. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 728 с.

40. Іванова В. В. Планування і контроль на підприємстві: навч. посібник. Суми : Університетська книга, 2011. 443 с.

41. Камишніков Р. В. Конкуреноспроможність підприємства Дис. канд. економічних наук: 08.06.01. Київ, 2006. 156 с.

42. Ковальчук І.В. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Знання, 2008. 679 с.

43. Конкуреноспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення : [монографія] / за заг. ред. О.Г. Янкового. Одеса : Атлант, 2013. 470 с.

44. Кривов'язюк, І. В. Підприємство в умовах ринку: навчальний посібник. - Київ : Кондор, 2009. 840 с.

45. Круг Э. А. Факторы, влияющие на конкурентоспособность предприятий: позиции разных авторов. Вестник Алтайского государственного

аграрного університета. 2008. №10 (48). С.96-99. URL: http://www1.asau.ru/doc/nauka/vestnik/2008/10/Ekonomika%20APK_Krug.pdf (дата звернення:29.10.2018).

46. Лозовський О. М., Рибачок К. С. Основні детермінанти конкурентоспроможності підприємств. URL: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2011/Economics/6_80087.doc.htm (дата звернення:12.11.2018).

47. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економічна інтеграція /Д.Г. Лук'яненко/ К.: ТОВ «Національний підручник», 2008. 220 с.

48. Марцин В. Умови виникнення та показники оцінки факторів, що формують конкурентоспроможність підприємства URL: http://www.anvou.org.ua/academy/herald_info/visnyk_61_5_08/visnyk_61_5_08_98-113.pdf (дата звернення:10.10.2018).

49. Нестеренко С.А. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: управлінський аспект: монографія / Київ., 2012. 483 с.

50. Олійник В.В. Економічна сутність конкурентоспроможності і рівні її визначення / *Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Економіка*. 2013. Т. 21, вип. 7(3). С. 192 - 198.

51. Основні показники соціально-економічного розвитку України (щомісячна інформація) URL: www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення:09.10.2018).

52. Панасенко Д. А. Системний підхід до показників конкурентоспроможності. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 3(82) С. 1924.

53. Пахомова Т.М. Конкурентоспроможність підприємств та її обліково-аналітичне забезпечення // *Агро інком*, №1-2, 2004. с.37-41

54. Пеліхов Є. Ф. Економіка сучасного підприємства: навч.-метод. і практ. посібник. - Київ : Хай-Тек Прес, 2009. 344 с.

55. Портер М. Международная конкуренция [Пер. с англ.]. Москва: *Международные отношения*, 1993. 896 с.
56. Портер М. Конкурентное преимущество. Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость . АльпинаБизнес Букс. Москва: 2006. 715 с.
57. Портер М. Конкуренция [Пер. с англ.]. Издательский Вильямс Москва. 2002. 496 с.
58. Романенко В.А. Конкуренція і конкурентоспроможність. *Вісник Національної академії наук України*. 2007. № 8. С. 14 – 17.
59. Ромусік Я. Конкурентоспроможність легкої промисловості України та механізм її підвищення // *Економіст*. 2007. №3. С. 16-19.
60. Россіхіна О. Є. Основні фактори конкурентоспроможності підприємства URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2010_2/files/EC210_39.pdf (дата звернення:15.09.2018).
61. Сафронов Н. А. Экономика организации (предприятия): учебник для сред. профобр. - Москва, 2009. 255 с.
62. Тимофієва Г.С. Теоретичні засади формування конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки*. 2013. № 11. С. 212 – 218.
63. Тюріна Н.М. Карвацка А.О. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 408 с.
64. Указ Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. (дата звернення:09.09.2018)
65. Указ Президента України «Про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоратизації та приватизації» від 11.05.94р.

№224/94 URL:/ : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. (дата звернення:09.09.2018

66. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навч. посіб. / С. М. Клименко та ін., Київ: КНЕУ, 2008. 520 с.

67. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управлени. Москва : ИНФРА , 2000. 312 с.

68. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент. Москва. : Маркетинг, 2002. 892 с.

69. Фатхутдінов Р. А., Осовська Г. В. Управління конкурентоздатністю організації: підручник. Київ: Кондор, 2009. 470 с.

70. Хамініч С.Ю. Конкурентоспроможність національної економіки: особливості, пріоритети та проблеми // *Актуальні проблеми економіки*, № 4 (70). 2007. С.20-26

71. Хамініч С. Методика інтегральної оцінки рівня конкурентоспроможності промислового підприємства // *Економіст*. – 2006. - №10. – С.59-61

72. Хмурова В.В. Менеджмент підприємницької діяльності: навч. посібник. /Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 284 с.

73. Хомяков В. І., Белінська В. М., Федоренко О. В. Потенціал і розвиток підприємства: навч. посібник. Київ : Кондор, 2011. 432 с.

74. Царенко О. В. Класифікація факторів конкурентних переваг галузі регіонів. *Економічний простір*. 2009. № 2. С. 13-25.

75. Череп А. В., Сучков А. В Стратегічне планування і управління: навчальний посібник . Київ :Кондор, 2011. 334с.

76. Шандова Н.В. Ключові елементи системи забезпечення конкурентних переваг підприємства. // *Актуальні проблеми економіки*. – 2004. № 11(41). С.48-53., с.52

77. Шваб Л.І. Економіка підприємництва: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид. Київ: Каравела, 2005. 568с.

78. Шумпетер Й. Теория экономического развития (исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер; [пер. с нем.; общ. ред. А.Г. Милитковского.] Москва: Прогресс, 1982. 455 с.